

Ефективність наукових досліджень, форми і методи їх організації.

Ефективність наукових досліджень поряд з кадровим, фінансовим і матеріально-технічним, інформаційним забезпеченням значною мірою визначається формами та методами їх організації.

Національна академія наук послідовно здійснює перехід від організації досліджень за принципом розподілення між установами базового бюджетного фінансування до дедалі ширшого застосування програмно-цільових та конкурсних засад формування наукової тематики. Запроваджено систему цільових програм різного рівня та конкурсів цільових наукових і науково-технічних проектів. Першочергове значення при цьому надається ініціюванню та реалізації державних цільових програм, спрямованих на забезпечення інноваційного розвитку економіки. В останній період установи НАН України щороку виконують роботи за 5–8 державними цільовими програмами.

Слід зазначити високу ефективність загальноакадемічних цільових наукових програм, яких сьогодні нараховується близько 20 і переважна більшість яких є комплексними та охоплює міждисциплінарні проблеми. За пріоритетними напрямками цільових досліджень, визначеними в кожному з відділень академії, також сформовані та реалізуються відповідні наукові програми.

За ініціативи та підтримки Кабінету Міністрів України започатковано щорічний конкурс науково-технічних (інноваційних) проектів, у яких зацікавлене виробництво та реалізація яких може дати значний економічний ефект. Щороку установи НАН України виконують близько 40 таких інноваційних проектів.

Перехід до програмно-цільових та конкурсних засад відіграв позитивну роль у підвищенні ефективності міжнародного наукового співробітництва. Набули розвитку конкурси спільних проектів з паритетним з іноземними партнерами фінансуванням у рамках відповідних двосторонніх угод. При цьому відбір проектів, що здійснюється незалежно експертними комісіями академії та іноземними експертами, забезпечує високий рівень об'єктивності конкурсів.

Загалом, програмно-цільове та конкурсне фінансування тематики становить сьогодні близько 25 % загальних обсягів фінансування наукових досліджень. Слід прагнути до збільшення питомої ваги програмно-цільової та конкурсної тематики шляхом як розширення напрямів наукових досліджень, так і збільшення частки її фінансування. Необхідним є підвищення якості експертизи конкурсних запитів, створення максимально незалежного експертного середовища.

Потребує подальшого розвитку організація міждисциплінарних досліджень, зокрема в рамках загальноакадемічних програм. Особлива увага має бути приділена цілеспрямованим фундаментальним дослідженням, які орієнтовані на досягнення кардинальних технологічних рішень і результати яких можуть стати основою масштабних інноваційних проектів.

Ефективність наукової діяльності визначається не тільки матеріальними та організаційними факторами, а й трудовою мотивацією вчених, їх прагненням до професійного зростання та наукової самореалізації. Тому надзвичайно важливим є стимулювання творчої активності вчених, застосування з цією метою наукометричних показників, які дають змогу об'єктивно визначати рівень, значущість, затребуваність наукових результатів. Одними з найпоширеніших таких показників є публікаційна активність та індекс цитувань учених. Згідно з даними бібліометричної системи Scopus у НАН України ці показники істотно перевищують аналогічні показники для інших академій наук, системи вищих навчальних закладів України, проте не повною мірою відповідають можливостям наукового та науково-технічного потенціалу академії.

Завдання:

- підвищення рівня й актуальності наукових досліджень, отримання нових фундаментальних знань світового рівня та виконання актуальних прикладних досліджень, що сприятимуть соціально-економічному розвитку України;

- концентрація ресурсів на найбільш пріоритетних напрямках досліджень, зокрема міждисциплінарних;

- оптимізація структури фінансування наукових досліджень шляхом збільшення частки конкурсного та програмно-цільового фінансування, запровадження нових критеріїв фінансування наукових установ з урахуванням відповідності рівня їх досліджень світовим тенденціям і стандартам;

- забезпечення відкритості розподілу коштів, підвищення якості проведення конкурсів на виконання наукових досліджень, ґрунтовності та об'єктивності експертизи проектів, обов'язкового врахування ефективності виконання відповідних досліджень у попередні роки;

- посилення публікаційної активності вчених, у першу чергу стосовно публікування наукових праць у міжнародних рейтингових виданнях, підвищення рейтингів наукових видань НАН України.

Заходи:

1. Проводити оперативний перегляд, актуалізацію та оптимізацію планів науково-дослідних робіт установ академії з урахуванням тенденцій розвитку

світової науки, пріоритетних напрямів розвитку науки і техніки в Україні (додаток 3), пріоритетних тематичних напрямів наукових досліджень і науково-технічних розробок (додаток 4), основних наукових напрямів та найважливіших проблем фундаментальних досліджень у галузі природничих, технічних і гуманітарних наук НАН України (додаток 5).

2. Розширити практику планування та виконання цілеспрямованих фундаментальних досліджень, орієнтованих на вирішення найбільш важливих проблем науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного розвитку суспільства і держави, доведення частки таких досліджень до 30 % в обсязі фундаментальних досліджень установ.

3. Розширити практику формування та реалізації на конкурсних засадах цільових комплексних програм наукових досліджень й цільових наукових і науково-технічних проєктів та забезпечити збільшення до 50 % частки науково-дослідних робіт, фінансування яких здійснюється на конкурсній основі.

4. Розширити повноваження проблемних наукових рад та регулярно розглядати на засіданнях президії НАН України інформацію та пропозиції рад щодо розвитку відповідних досліджень, у першу чергу з міждисциплінарних проблем.

5. Забезпечити високоякісну експертизу запитів на фінансування робіт, створення максимально незалежного експертного середовища шляхом широкого залучення до проведення експертизи проблемних наукових рад, експертів із числа фахівців вищих навчальних закладів, національних галузевих академій наук, промислових підприємств та іноземних експертів.

6. Запровадити заходи щодо стимулювання публікаційної активності наукових працівників, у першу чергу, стосовно публікування наукових праць у міжнародних рейтингових виданнях, апробації результатів досліджень на міжнародних наукових конференціях і форумах. Забезпечити оприлюднення показників публікаційної активності науковців, наукових установ та їх підрозділів. Посилити та вдосконалити відповідні вимоги до проведення атестації наукових працівників, надання їй публічного характеру (**Концепція розвитку НАН України на 2014–2023 роки // Національна академія наук України**

(<http://www.nas.gov.ua/text/pdfNews/CONCEPTSIYA%20ROZVYTKU.pdf>)